

PŘÍMÁ DEMOKRACIE

ČÁST 1: HISTORIE

K rozvoji athénské demokracie, která nesla mnoho znaků přímé demokracie, došlo v řeckých Athénách na přelomu 7. a 6. století před naším letopočtem. Po několika reformách, např. Solónově (7./6. st. př. n. l.), plnoprávní občané dostali možnost účastnit se veřejného politického života. Z toho důvodu začala narůstat role slova a správné argumentace v politickém životě. Docházelo postupně k racionalizaci politiky, ať už v dobrém smyslu (hledání nejlepších argumentů k obecnému dobru), ale i ve špatném (vytváření argumentů jen za účelem porážky protivníka). Dokonce můžeme sledovat, jak se v té době mění ideály zobrazovaných hrdinů: aristokrata, který má zemřít mladý jako hrdina v bitvě, střídá moudrý filosof a společnost diskutujících občanů.

Periklés ve své pohřební řeči (dle Thúkydida) nad prvními padlými v peloponéské válce vymezil demokracii takto:

- *moc je v rukou celého národa;*
- *všichni občané jsou si před zákonem rovni;*
- *důležité pro politickou kariéru jsou schopnosti;*
- *politický život je otevřený a svobodný;*
- *lidé se spontánně zajímají o veřejné záležitosti polis (nesobecké jednání);*
- *je vysoce ceněna schopnost diskutovat na veřejnosti.*

Hlavní charakteristické znaky athénské demokracie:

1. **politická rovnoprávnost** – ovšem pouze pro dospělé muže narozené v Athénách: právo účastnit se veřejných shromáždění, soudů a úřadů;
2. **přímá účast** – všechny důležité otázky jsou probírány na shromážděních;
3. **výběr kandidátů do veřejných funkcí:** jednoznačná shoda, volba losem (nebo se pravidelně střídali), vojevůdce volen dle schopností;
4. **krátkodobost funkčního období** – obvykle jeden rok, někdy i jeden den (předseda rady padesáti);
5. **problémy:** spory a hádky mezi řečníky na veřejných shromážděních.

PŘÍMÁ DEMOKRACIE

ČÁST 2: SOUČASNOST

Přímá demokracie v současnosti nikde plně neexistuje. Prvky přímé demokracie, hlavně referenda, se hodně využívají ve Švýcarsku. I tak tvoří jen 5 % rozhodování; 95 % rozhodování je vyhrazeno zastupitelské demokracii (lidé si volí své zástupce – poslance či zastupitele – a ti rozhodují).

Přednosti přímé demokracie:

- *občané mají plnou kontrolu nad vlastními osudy, neboť mohou o čemkoliv a kdykoliv hlasovat;*
- *veřejnost vyjadřuje své vlastní názory a není odkázána na politiky, kteří myslí sami na sebe;*
- *zajišťuje oprávněnost vládnutí: lidé totiž spíše přijmou ta rozhodnutí, která učinili sami.*

Nevýhody přímé demokracie:

- *na rozhodování se podílí i ti, kdo mají nízké vzdělání a málo zkušeností a jsou snadno ovlivnitelní;*
- *referenda umožňují politikům manipulovat s tím, o čem se bude v politice jednat, a vymlouvat se z odpovědnosti;*
- *referenda zjednodušují složité politické problémy na odpovědi ANO/NE;*
- *ústavní pořádek demokratických států dbá o práva menšin – stojí na principech rovnosti, svobody a práva. V přímé demokracii hrozí diktatura většiny, která potlačí práva menšin;*
- *příklad diktatury většiny: omezování práv Židů za II. světové války vedlo až k jejich zabíjení.*

V případě přímé demokracie se využívá na celostátní úrovni těchto hlavních nástrojů:

- *petice/občanský podnět;*
- *lidová iniciativa – např. možnost navrhnout zákon;*
- *lidové veto;*
- *odvolání zvoleného zástupce;*
- *referendum;*
- *plebiscit – forma referenda, které rozhoduje o politických otázkách.*

PŘÍMÁ DEMOKRACIE ČÁST 3: PRVKY PŘÍMÉ DEMOKRACIE V ČR A ŠVÝCARSKU

ČESKÁ REPUBLIKA

Ústava ČR upřednostňuje zastupitelskou demokracii před přímou demokracií. Lidé volí své zastupitele (poslance), ti schvalují zákony či umožňují vládě vládnout tím, že jí vyjadřují důvěru.

Nástroje přímé demokracie v ČR:

- **Petice:** dávají občanům možnost se obrátit na státní orgány s dotazem, návrhem či stížností. Odpovědní lidé se k těmto podnětům musejí vyjádřit. Petice není nijak závazná.
- **Referendum:** v ČR existuje zákon o místním referendu, který umožňuje konat referendum o otázkách, o kterých smí obec rozhodovat – např. o nakládání s obecním majetkem. Referendum mohou iniciovat občané (např. v obci do 200 000 obyvatel alespoň 10 % oprávněných osob) či obec sama.

Zákon o obecném referendu v ČR neexistuje, proto celostátní referendum v ČR nelze uspořádat. Výjimkou bylo referendum o vstupu ČR do Evropské unie – kvůli němu byl roku 2002 přijat zvláštní zákon.

ŠVÝCARSKO

Švýcarský režim moci se vyznačuje tím, že ve velkém rozsahu využívá prvky přímé demokracie. Je možné hovořit o polopřímé demokracii. Nicméně specifika tohoto politického režimu v mnohém nejsou přenositelná do jiných zemí, protože se jedná utvářela po dlouhou dobu, a pak je to dáno územní podobou organizace země podle kantonů nebo třeba soužitím různých jazykových skupin.

Švýcarský režim se neopírá o dělbu moci, ale zásadu jednotlivosti státní moci – parlament má jak legislativní, tak exekutivní kompetence a je tedy jakousi vládou shromáždění, vláda pak vyřizuje hlavně administraci. Občané se navíc účastní přímo procesu přijímání klíčových rozhodnutí prostřednictvím referenda, lidových iniciativ se zákonodárným dosahem a formou vet. Rozhodnutí přijaté referendem není změnitelné jinými politickými institucemi a v tomto ohledu mají svrchovanost samotní švýcarští občané nad klasickými orgány zastupitelské demokracie.

Ve Švýcarsku, kde je referendum nejčastěji používaným způsobem lidového hlasování ve všech zemích, tvoří jenom 5 % rozhodování, 95 % rozhodování je vyhrazeno institucím zastupitelské demokracie.